

De Koerier

van

[2014] nr. 62

Brabants Heem

De openingsbijeenkomst van de 66ste Brabants Heemdagen in Roosendaal

Brabants Heem van vrijwilligers, voor vrijwilligers

Beste lezer,

Nu de vakantie weer achter de rug is, starten geschiedkundige en heemkundige kringen hun activiteiten weer op. De meeste programma's zijn voor de zomervakantie al samengesteld. Lezingen, studiemiddagen, schrijfsessies, archeologische werkdagen, excursies, vergaderingen en boekpresentaties. Het staat allemaal al op papier en de leden zijn op de hoogte gebracht.

2

De Eerste en de Tweede Wereldoorlog zullen in de komende tijd veel kringen en heemkundigen bezig houden, zeker de kringen die dicht tegen de Belgische grens liggen zullen activiteiten ontplooiën die te maken hebben met de grote stroom Belgische vluchtelingen, de 'Doodendraad' de oorlog die vooral voor België grote gevolgen had. Elders zullen kringen de viering van 70 jaar bevrijding van de Tweede Wereldoorlog aangrijpen om iets op touw te zetten.

Op onze vraag om correspondenten die wat uit willen knippen, kregen we een reactie van Willem Eeckelaar uit Etten-Leur. Hij zal voor ons het nieuws uit zijn omgeving in de gaten houden. Mensen die het nieuws uit de omgeving van Den Bosch, Breda, Bergen op Zoom en de Noordwesthoek van Brabant door willen sturen zijn nog van harte welkom.

Tenslotte willen wij de kringen vragen om dit nummer, dat ook digitaal naar het secretariaat wordt gestuurd, te verspreiden onder de leden. Op die manier hopen we een breed publiek te bereiken. Wij willen u hartelijk danken voor die service.

HEEMDAGEN IN ROOSENDAAL EN ESSEN IN HET TEKEN VAN 'DE GROOTE OORLOG'

ROOSENDAAL – De deelnemers aan de 66ste heemdagen streken dit jaar neer in heemhuis Mariadal in Roosendaal waar heemkundekring 'De Vrijheijt van Rosendale hen ontving. Mariadal is een voormalig klooster: het moederhuis van de zusters Franciscanessen van Mariadal. Zij hebben grote betekenis gehad voor het onderwijs in Roosendaal en omliggende dorpen.

De Roosendaalse vereniging had als thema gekozen voor 'De Groote Oorlog 1914-1918' en was een unieke samenwerking aangegaan met de Koninklijke Heemkundige Kring Essen, zodat de deelnemers de ene dag in Roosendaal zouden verblijven en de tweede dag in het Belgische Essen.

Vanaf half negen stroomden de heemkundigen vanuit heel Brabant, maar vooral vanuit het oostelijk deel binnen. Handen werden geschut, even bijpraten, wat rondkijken om vervolgens naar de ontvangstzaal te gaan, waar de officiële opening plaats zou vinden.

De mooiste streek van Brabant?

Voorzitter René Konings van de Roosendaalse kring stond stil bij de herdenkingen die de afgelopen week plaats vonden in België, Frankrijk en Sarajevo. „Herdenken is belangrijk, herdenken is goed. Maar herdenken is ook één grote geschiedenisles waarbij herdenken ons iets wil leren over ons verleden. Daarin raakt herdenken in het algemeen ook het wezenlijke van onze heemkundekringen en al die heemkundigen die zich bezig houden met de geschiedenis van hun eigen stad en streek”, gaf hij aan. Op deze manier stond hij stil bij de Eerste Wereldoorlog die door Nederland op een

heel andere manier was beleefd dan door België. Na een woord van welkom gaf hij wethouder Toine Theunis het woord. „U bent hier in een bijzondere streek. Ik mag wel zeggen de mooiste streek van Brabant. Denk alleen al aan de turfhistorie”, merkte hij op. Dat leverde gelach in de zaal op, want natuurlijk vindt bijna iedereen zijn eigen streek het mooist! De wethouder vond grenzen niet belangrijk, want die zijn aan veranderingen onderhevig en de geschiedenis van een streek trekt zich ook niets van die grenzen aan. Hij

René Konings en Wim van Rooij bij de vlag en de schellenboom

onderstreepte dat met een verhaal uit zijn eigen jeugd, waardoor hij wegens 'smokkelen' van een slof sigaretten in het 'cachot' belandde.

De schellenboom

De voorbereidingscommissie van de Brabants Heemdagen startte daarna de aloude ceremonie van de overdracht van de schellenboom en de vlag. Voorzitter Wim van Rooij, die voor de 59ste keer deelnam aan de heemdagen omschreef dat het doel van de heemdagen is het leren kennen van Brabant. „Want er zijn veel verschillen tussen Oost- en West-Brabant.” Waarna hij de oorkonde voorlas, die aan voorzitter René Konings werd overhandigd. Pieter Smits, van heemkundekring Engelbrecht van Nassau uit Breda waar vorig jaar de heemdagen werden gehouden, kreeg daarna de gelegenheid om een schildje aan de schellenboom te hangen en met het plaatsen van de vlag werd het officiële gedeelte afgerond. Voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem had zich verdiept in al-

Pieter Smits van heemkundekring Engelbrecht van Nassau hangt een schildje aan de schellenboom

les wat er in de streek gebeurde bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en de grote aantallen vluchtelingen die West-Brabant letterlijk overstroomden. Beide landen beleefden die oorlog anders. „Nederlanders werden niet met het echte oorlogsgeweld geconfronteerd. Onze militairen waren weliswaar gemobiliseerd, maar het strijdgewoel bleef hen bespaard, net zoals de inwoners van Nederland. Hoe anders was dit bij onze zuiderburen. België was onderhevig aan grote beschietingen, was een onderdeel van de strijd en honderdduizenden Belgen trokken op de vlucht naar Nederland”, omschreef de voorzitter

Joss Hopstaken tijdens de lezing over Roosendaal in de Eerste Wereldoorlog

van Brabants Heem die eerste maanden van de strijd. Aan de hand van enkele artikelen over de Belgische vluchtelingen uit de Roosendaalse krant 'De Grondwet' van 1914 lichtte hij zijn verhaal toe.

Hij wees verder op de vergelijkingen die nu gemaakt kunnen worden met brandhaarden elders in de wereld waar mensen voor het oorlogsgeweld op de vlucht slaan. Hij somde verder enkele aspecten op waar Roosendaal mee te maken kreeg: een overvol station, vluchtelingenopvang in suikerfabriek Java en de 'Doodendraad' die van Essen een soort enclave maakte. Een af-rastering die, vanwege het hoge voltage dat er op werd gezet, veel slachtoffers maakte.

Lezing Joss Hopstaken

Het eerste deel van het programma werd afgesloten door gemeentearchivaris Joss Hopstaken met een lezing over de ervaringen met de Eerste Wereldoorlog in Roosendaal met als titel: 'Roosendaal in de Eerste Wereldoorlog, 's lands voorportaal in grote beroering'.

Hij schetste daarbij eerst een tijdsbeeld van de stad Roosendaal in 1914. Een gemeente met 18.000 inwoners die er meteen 50.000 vluchtelingen bij kreeg. „U moet zich eens indenken wat er zou gebeuren als we vandaag ineens een kwart miljoen vluchtelingen in Roosendaal zouden krijgen, want dat zou de

juiste verhouding zijn vergeleken met 1914", gaf hij aan. De eerste vluchtelingen waar Roosendaal mee te maken kreeg, waren trouwens geen Belgen, maar Duitsers die België ontvluchtten nadat de troepen dat land binnen waren gevallen. Aan de hand van een dagboek van Jac. van der Veken (1866-1944) vertelde Joss het vluchtelingenverhaal. Van der Veken was handelaar in 'meubel- en behangselpapier' aan de Markt te Roosendaal en noteerde dagelijks de ellende die hij om zich heen zag. Natuurlijk waren er beelden, want niet alleen werd er gefotografeerd er werden ook tekeningen en schilderijen van de chaotische toestand gemaakt.

De aanwezigheid van de Belgen, die vaak toch wat andere gewoonten hadden, leidde wel eens tot in onze ogen hilarische toestanden. Zo vonden de Roosendaalse burgers dat het niet kon om in dagelijkse kleding op zondag naar de kerk te gaan! En vrouwen die zonder een man naar het café gingen, dat kon al helemaal niet.

De presentatie met foto's van de Belgische vluchtelingen

De kapel van klooster Mariadal

Duitsers en aan de ander kant het prikkeldraad aan de Nederlandse grens. Zo werd Essen in een 'kiekenkot' veranderd, vonden de inwoners van dit dorp", besloot de Roosendaalse archivaris.

Op stap in Mariadal en Roosendaal

Na het boeiende verhaal van Joss Hopstaken gingen de deelnemers op stap. Twee groepen met een gids langs de bijzondere panden in Roosendaal, waarbij uiteraard de Roosendaalse Markt, het oude raadhuis en het station werden bezocht. Twee andere groepen kregen een rondleiding door Mariadal en de prachtige tuin, die midden in de stad toch een oase van rust biedt.

Opmerkelijk was dat één van die rondleidingen werd gegeven door zuster Albertina. Zij woonde veertig jaar lang in het moederhuis en was algemeen overste van de congregatie. Zij kende alle 'ins and outs' van het gebouw. Na een stukje historie, waarbij ze vertelde over de bouw in 1934 onder leiding van architect Joseph Cuypers en een ander deel door Frans Sturm, ging de groep op stap. De orde zelf werd al in 1832 gesticht door mère Marie-Joseph (Maria Raaijmakers).

Zuster Albertina geeft uitleg over het klooster en de bijzondere tuin

De kapel van het klooster Mariadal

In het gebouw trok vooral de schitterende kapel in art deco-stijl de aandacht van de bezoekers. Zuster Albertina wist al die mensen te boeien door de persoonlijke tint die ze aan de uitleg gaf. Zo wees ze er op dat alle granieten vloeren schuren vertonen. Die scheuren werden veroorzaakt door het opblazen van wagons in de Tweede Wereldoorlog.

Verbazing wekte ook de verdieping waar de zusters in kleine kamertjes sliepen. Daar was geen stromend water en de zusters moesten een lampetkan met water mee naar boven nemen. Op de kamers was geen licht en ze moesten het doen met licht dat van de gang naar binnen kwam. Toen de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog het pand wilden vorderen om militairen in te legeren, was dat de voldoende reden om er van af te zien.

De wandeling werd afgesloten met een bezoek aan de bijzondere tuin. „We hebben een moestuin, een boomgaard, een grote vijver, een open tuin, een bidtuin en vroeger ook een begraafplaats”, legde zuster Albertina uit. Toen de zusters het pand verlieten en vertrokken naar het klooster aan de Wouwseweg, werden de overleden zusters en de stichteres van de orde die in een speciale kapel begraven lag, meegenomen naar de nieuwe locatie!

Middag- en avondprogramma

In de loop van de middag werden de beide wandelingen nogmaals herhaald, maar nu voor de andere groepen. Wie daarna nog meer wilde weten van Roosendaal, kon op eigen gelegenheid op stap.

De ene streek neer in de tuin van Mariadal, een ander vertrok naar een terras op de Markt en een derde stapte museum Tongerlohuys in,

Lunchen in één van de ruimtes van Mariadal

Marius Broos geeft uitleg over het Roosendaalse station (Foto Martien Veekens)

Bij het Tongerlohuys in de Roosendaalse Molenstraat (Foto Martien Veekens)

maar tegen half zes werd het weer gezellig druk in het klooster want daar werd het diner geserveerd.

Aansluitend kwam Ivan Janssens uit Essen om de deelnemers te vertellen over de andere zijde van de Eerste Wereldoorlog, namelijk die van de Belgische kant. Hij ging daarbij dieper in op 'Den Doodendraad'. Janssens heeft zich gespecialiseerd in dit onderdeel van de oorlog.

Naar Essen

De tweede dag trok het gezelschap naar Essen. Hier werd iedereen 's morgens ontvangen met koffie en cake op een stuk bosgrond achter het Heemhuis naast de Kiekenhoeve. Ook de Roosendaalse wethouder Toine Theunis was daar aanwezig.

Een groot aantal fietsen van het fietsverhuurbedrijf uit Antwerpen stond bij het Heemhuis keurig gereed in afwachting van de heemkundigen die een fietstocht gingen maken.

Na de koffie en een welkomstwoord door Frans Schrauwen, schepen van de gemeente Essen en Joris Mathyssen, de voorzitter van de Koninklijke Heemkundige Kring Essen, werden de vier groepen weer samengesteld zoals dat ook tijdens de dag in Roosendaal was gebeurd. Twee groepen vertrokken in westelijke richting en twee groepen in oostelijke richting. Daarbij fungeerden onder meer Frans Schrauwen en Jokke Hennekam, ook schepen van de gemeente Essen, als gidsen. Een derde groep werd begeleid door de bekende heemkundige Maria Gommeren. Aan iedere groep werd ook een verkeersleider toegevoegd als 'opduwer' en om alles veilig te laten verlopen.

Een nat pak

's Morgens viel er veel regenwater, maar dat deerde blijkbaar niemand, want de stemming bleef er goed in zitten. Tijdens de fietstocht gaven de gidsen uitleg bij de grote fotoschermen onderweg. „We fietsen in kleine groepjes een stukje van de Doodendraadroute“, zegt dorpsgids Maria Gommeren. „De authentieke vergrote foto's uit WOI, die langs deze wandel- en fietsroute staan, schetsen een beeld van het dagelijks leven ten tijde van deze gruwelijke periode.“ Deze panelen zijn in de hele gemeente Essen aangebracht

als herinnering aan activiteiten die daar in de Eerste Wereldoorlog plaatsvonden. Een verrassing was een bezoek aan het klooster en de bibliotheek van het Rouwmoer College. Pas op de ochtend zelf was dat aan het programma

De ontvangst op de tweede dag in Essen in België (Foto Martien Veekens)

toegevoegd. Voor iedereen een belevenis om nooit te vergeten! Het was wel jammer dat het licht in de kloosterkerk niet brandde.

Cor Rops en René Konings hadden vanuit Roosendaal een aantal platen met foto's van hun turf tentoonstelling meegenomen en ook de turfboot. Tijdens de fietstocht hadden zij onderdak gevonden in de schuilhut vlakbij de oude Roosendaalse Turfvaart, waar zij nog iets vertelden over de turfgeschiedenis.

Een aandachtig gehoor bij een oorlogspaneel bij het vroegere douanekantoor (Foto Martien Veekens)

Lunchen in de Bakkersmolen

Tussen de ochtend- en de middagfietstocht werd geluncht in de Bakkersmolen in Wildert. Een prima lunch in een goede ambiance. Daar konden ook de stoommachines bekeken worden, al waren ze niet in bedrijf.

's Middags reden de groepen de omgekeerde volgorde, gelukkig was het inmiddels droog geworden en iedereen kwam uiteindelijk weer terecht bij de Kiekenhoeve voor het koud en warm buffet.

De Bakkersmolen in Wildert waar de lunch gebruikt werd (Foto Martien Veekens)

Interview

Tijdens de dag op Belgisch grondgebied, werd René Konings geïnterviewd voor een Belgisch weekblad. „We hebben al jaren een goed contact met de Koninklijke

Uitleg in de regen bij de quarantainestallen in Essen. (Foto Martien Veekens)

Heemkundige kring in Essen”, vertelde voorzitter René Konings (69) van de Roosendaalse Heemkundekring aan de journaliste. „Die samenwerking resulteerde in deze tweedaagse activiteit. Het thema situeerde zich vooral rond De Grote Oorlog 1914-1918, maar ook het verhaal van de turfstekers en de turfrelatie met België kwam aan bod.”

Komend jaar zijn er opnieuw heemdagen, maar de plaats waar die gehouden worden, is nog niet bekend. Bestuurslid Ad Jacobs is in overleg met verschillende kringen in Noord-Brabant om de dagen voor 2015 vast te leggen.

De gids vertelt over Klaver Vrouwke en de strandpaal (Foto Martien Veekens)

De wagenmaker in het karrenmuseum vertelt over zijn beroep (Foto Martien Veekens)

BELANGRIJKE DATA IN 2014

Vergaderschema Brabants Heem 2014

Maandag 6 oktober: Bestuursvergadering

Donderdag 20 november: Bestuursvergadering

Donderdag 20 november: Raad van Aangeslotenen

Regiovergaderingen:

Regio 1: woensdag 15 oktober in Schijf

Regio 2/3: donderdag 9 oktober in Chaam

Regio 4: maandag 13 oktober in Nieuwkuijk

Regio 5: dinsdag 14 oktober in Esbeek

Regio 7: dinsdag 14 oktober in Schijndel

Regio 9: woensdag 29 oktober in Zeeland

Regio 10: woensdag 15 oktober in Nuenen

Ander belangrijke activiteiten:

Zaterdag 11 oktober: Excursie 'Water: vriend en vijand'. Vertrek in Breda (Bouvigne)

Vrijdag 24 oktober: Studiedag Driekoningenzingen in Tilburg.
Zaterdag 25 oktober: Symposium van het Centrum voor de Studie van Land en Volk van de Kempen in Baarle-Nassau
Zondag 26 oktober: Studiedag Eerste Wereldoorlog in Haacht
Zaterdag 1 november: Dag van de Brabantse Volkscultuur in Roosendaal
Zaterdag 15 november: Uitreiking Knippenbergprijs in Asten

STUDIEDAG EERSTE WERELDOORLOG OP 26 OKTOBER

Er bestaat nog steeds de mogelijkheid om u aan te melden voor de studiedag over de Eerste Wereldoorlog op 26 oktober in Haacht. In onze vorige Koerier hebben we daar uitgebreid aandacht aan besteed en ook op de website www.brabantsheem.nl.

Mocht u nog interesse hebben om deel te nemen dan kunt u contact opnemen met Theo Cuijpers via het mailadres theo.cuijpers@brabantsheem.nl. Inschrijving moet geschieden voor 1 oktober 2014. U ontvangt een bevestiging.

KONINKLIJKE ONDERSCHIEDING VOOR FRANS GOOSSENS

Tijdens de bijzondere vergadering van de Dorpsraad Udenhout is Frans Goossens benoemd tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau. De onderscheiding werd aan hem uitgereikt door burgemeester Noordanus van de gemeente Tilburg.

Frans ontving de onderscheiding onder meer voor zijn bijzondere inzet als secretaris voor de Dorpsraad en voor zijn inzet voor heemcentrum 't Schoor. Frans is sinds 2007 bestuurslid en sinds 2010 voorzitter van heemcentrum 't Schoor.

Onder zijn bezielende leiding werden de diverse activiteiten verder uitgebouwd. Naast de werkgroep van het schrijversteam, dat intussen al zo'n dertigtal fraaie boeken op

Frans Goossens met zijn vrouw nadat hij de onderscheiding ontving

haar naam heeft staan, werden ook de werkgroepen toponiemen, genealogie, archeologie, scholen en QR code opgericht.

Frans voelt zich zeer betrokken bij de activiteiten voor de scholen: Een monumentale wandeling door het dorp en een culturele educatieve fietstocht worden nu jaarlijks in het lessenpakket van enkele basisscholen opgenomen. Frans vindt deze cultuurhistorische scholing voor de jonge generatie van heel groot belang. Ook de dodenherdenking op 4 mei werd in samenwerking met andere organisaties door Frans Goossens nieuw leven ingeblazen. Deze traditie vindt vanaf 2008 dan ook weer jaarlijks in Udenhout plaats.

Tijdens de druk bezochte vergadering en de daaropvolgende informele bijeenkomst was een veelgehoorde uitspraak: „Als iemand zo'n onderscheiding verdient, is Frans dat wel”.

LEZING VOOR KRINGEN OVER GROTE GEZINNEN

In het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch is een expositie te zien over grote gezinnen. Ad Rooms schreef in samenwerking met het museum het boek *Gezin XXL*. Hij verdiepte zich in alles wat met grote gezinnen te maken had en hij besloot om ook een lezing samen te stellen over dit onderwerp.

Een foto van een groot gezin uit Bergeyk (collectie Ad Rooms)

Kringen die interesse hebben in deze nieuwe lezing kunnen contact opnemen met Ad Rooms. Na een succesvolle reeks van lezingen over het Rijke Roomse Leven en de tradities en gebruiken rond Sint Nicolaas, kan hij deze nieuwe activiteit aanbieden.

„De afgelopen periode heb ik me verdiept in alles wat met grote gezinnen te maken heeft en met grote gezinnen worden huishoudens bedoeld met minimaal acht kinderen, maar ik kwam ze ook tegen met 27 of 28 kinderen. Uit de vele verhalen en illustraties die ik tegenkwam, heb ik intussen een lezing gemaakt met veel prachtig illustratiemateriaal, die ik graag voor verenigingen en kringen wil verzorgen”, zegt hij.

Ook tegenwoordig zijn er nog grote gezinnen (Collectie Ad Rooms)

verhalen van bekende Nederlanders aan de orde, die opgroeiden in grote gezinnen.

Het is een verhaal, waarin ook de nodige anekdotes naar boven komen en het kan een middag- of avondvullende lezing zijn. Ad Rooms heeft de nodige foto's die het verhaal illustreren en verstrekt de nodige aanvullende informatie. En natuurlijk hoort hij graag de verhalen van mensen die ook in een groot gezin opgegroeid zijn.

Uiteraard verzorgt hij nog steeds de lezingen over het Rijke Roomse leven en de tradities en gebruiken rond Sint Nicolaas. Meer informatie daarover en over hemzelf is te vinden op de website www.hetrijkeroomseleven.nl.

Belangstellenden kunnen zich ook melden via arooms@ziggo.nl of op telefoonnummer 0164 240 010 of 06 3488 7378.

Het verhaal vertelt de geschiedenis van grote gezinnen, dus hoe en waarom zijn ze ontstaan, hoe speelde de overheid daar op in, hoe leefden ze, aten ze, hoe werden de slaappleatsen verdeeld, hoe brachten ze hun vrije tijd door, hoe kwamen ze aan voldoende financiële middelen en kleding, wat gebeurde er tijdens de feestdagen? Er komen ook ervarings-

De band van het boek over grote gezinnen

'BRABANTS' TERUG ALS KWARTAALTIJDSCHRIFT

Cover van het eerste nummer van *Brabants*

Bij het begin van de zomer is er een nieuw blad verschenen voor iedereen die van het Brabants houdt. Een blad voor dialectliefhebbers. Boordevol publicaties over al het moois dat de Brabantse dialecten – in woord en muziek – te bieden hebben.

Het is een nieuw en uniek podium voor dit belangrijke culturele erfgoed, onze Brabantse taal. Het lag dus nogal voor de hand, dat het daarom als titel meekreeg: *Brabants*, kwartaalblad over Brabantse taal.

Iedereen kan nu met dit nieuwe blad kennis maken. Als u zoekt op www.issuu.com/brabantsmagazine dan ziet u een gedeelte van het blad. Een aantal pagina's uit het eerste nummer. Op die manier krijgt u een indruk. Klik vervolgens op de afbeelding van het blad.

Blader er eens doorheen. Als u het de moeite waard vindt om het vervolg voor uzelf of voor uw vereniging in de brievenbus te krijgen, dan is het mogelijk om een abonnement te nemen.

Een jaarabonnement kost 24 euro en voor dat bedrag krijgt u vier bladen. In de maanden oktober, december, maart en juni. Bovendien krijgt u de mogelijkheid om via de website van CuBra prachtige en authentieke audiobestanden te beluisteren. Het zijn opnamen die als regel een artikel begeleiden of nader toelichten.

Abonneren kan door een e-mail te sturen naar brabantsdigitaal@gmail.com en in het bericht de naam vereniging (indien van toepassing), uw naam (graag voorletters, achternaam en m/v), straatnaam en huisnummer, postcode en woonplaats te vermelden. U ontvangt vervolgens een bevestiging. En uiteraard krijgt u direct het eerste nummer toegestuurd.

NIEUWE RUBRIEK: AANGEBODEN

In de Koerier van juni bood de heemkundige Kring Fijnaart en Heijningen een bedstee aan. Inmiddels is de voorzitter van de heemkundekring

uit Bladel in Fijnaart langs geweest om de bedstee op te halen. Die kring was juist op zoek naar zo'n slaappleats uit grootmoeders tijd.

Jan Dierks van de heemkundige kring Fijnaart en Heijningen kwam met het idee om een rubriek te creëren waarin kringen hun overtollige heemkundige zaken aan kunnen bieden aan andere kringen.

Wij willen daar graag aan meewerken door een rubriek te openen onder het kopje 'AANGEBODEN'.

Hebt u als kring iets waar u zelf niets

mee doet, maar dat een andere kring mogelijk kan gebruiken, laat het ons dan weten. Liefst met een foto natuurlijk. U kunt dat mailen naar martel6@hetnet.nl.

De Bedstee van heemkundige kring Fijnaart en Heijningen die een nieuw leven gaat leiden in Bladel

COLLECTIEVE VERZEKERING VOOR HEEMKUNDEKRINGEN?

15

Brabants Heem is in overleg met een assuradeur om te bezien of het mogelijk is om voor de aangesloten heemkundekringen een collectieve verzekering aan te bieden.

Gedacht wordt daarbij aan een collectieve polis op het gebied van bestuurdersaansprakelijkheid, aansprakelijkheid voor schade van en door (actieve) leden, schade aan collecties, schade tijdens evenementen en excursies, rechtsbijstand voor de vereniging en de bestuurders, enz. In elk geval zou een premievoordeel van 10 tot 15% behaald kunnen worden.

Bestuurslid Otte Strouken van Brabants Heem is druk bezig met het onderzoek naar de mogelijkheid van een dergelijke collectieve verzekering. Wij zullen u te zijner tijd nader informeren of een dergelijke polis aangeboden kan worden. Uiteraard is er geen verplichting om deel te nemen, maar wij kregen vanuit verschillende verenigingen deze vraag voorgelegd.

VEEL AANDACHT VOOR MARKET GARDEN

In september 2014 is het zeventig jaar geleden dat Operatie 'Market Garden' plaatsvond. Deze grootste luchtlandingsoperatie uit de geschiedenis luidde op 17 september 1944 de bevrijding van Zuid-Nederland en ook van Veghel en omgeving in.

In de maand september wordt aandacht besteed aan deze operatie vooral in de regio rond Veghel. Op 14 september komt een stoet met ongeveer 600 WOII-voertuigen vanuit Leopoldsburg in België naar Veghel gereden.

Tot 20 september is in Veghel een 'basecamp' voor bijna 1.000 deelnemers en honderden militair historische voertuigen. Daar worden tal van activiteiten op touw gezet..

Ook de bibliotheken in Noordoost Brabant besteden aandacht aan Operatie Market Garden, onder andere met collectiepresentaties en exposities in de bibliotheken van Heeswijk-Dinther, Uden, Veghel en Zeeland. Alle informatie is te vinden op de website <http://www.nobb.nl/component/content/article/65-algem1/4712-operatie-market-garden-70-geleden>.

16

PRESENTATIE EN DEMONSTRATIE WEBSITE WIEWASWIE

BREDA – Op woensdag 17 september verzorgt Sytske Visscher, onderzoekster van het CBG, in het gemeenschapscentrum Wegwijzer, Steendorpstraat 2 in Breda voor de NGV afdeling West Noord-Brabant een presentatie en demonstratie over de website 'Wiewaswie'. Zij geeft uitleg over de uitgebreide zoekmogelijkheden en de toekomstplannen van WieWasWie. De bijeenkomst start om 19.30 uur.

Iedereen die stamboomonderzoek doet, komt vroeg of laat terecht op de website 'WieWasWie'. Deze website, de opvolger van Genlias en een samenwerking tussen twintig archiefinstellingen, biedt de gegevens uit de registers van de Burgerlijke Stand, veel Doop-, Trouwen en Begraafboeken en andere genealogische bronnen. Steeds meer archieven voegen daar ook de bijbehorende scan aan toe.

De data zijn door vrijwilligers van de archiefinstellingen ingevoerd. Begin 2014 zijn meer dan 86 miljoen persoonsverwijzingen opgenomen.

„Begin 2012 is het ons zo vertrouwde Genlias definitief vervangen door Wie-WasWie. Deze overstap ging niet zonder slag of stoot en werd ook niet door iedereen van harte verwelkomd. Inmiddels zijn we allemaal min of meer gewend geraakt aan de nieuwe database. Ook de hoeveelheid beschikbaar materiaal is vele malen groter dan in Genlias het geval was”, geeft de inleider aan.

OP ZOEK NAAR O'NEILL UIT DETROIT

Het kerven van boodschappen in bomen is misschien wel zo oud als de mensheid zelf. Als de boom er geen schade van ondervindt, blijft zo'n boodschap lang zichtbaar. Dat boomkerven in de Tweede Wereldoorlog ook gebeurde zal geen verbazing wekken. Een soldaat kon laten weten op die plek geweest te zijn; voor anderen was het een manier om zich (anoniem) ergens voor of tegen uit te spreken.

De belangstelling van Bas Visscher uit Eerbeek werd gewekt toen hij in diverse beuken initialen aantrof die na enig onderzoek uit de Tweede Wereldoorlog bleken te stammen. Toen met deze vondst de publiciteit werd gezocht, was de respons overweldigend. Daarom werd Bart van Hout aangetrokken om in het kader van zijn afstudeerstage nader onderzoek te doen naar de uit de oorlogstijd stammende inscripties in bomen.

Bas Visscher was namens Konijnenberg bezig met een boomveiligheids-onderzoek toen hij stuitte op diverse beuken met inscripties. Het jaartal bij één van die inkervingen wees op plaatsing ten tijde van de Tweede Wereldoorlog en nader onderzoek bevestigde dit. Visscher plaatste diverse oproepen in vakbladen en regionale media. Bovendien mocht hij zijn verhaal doen bij het tv-programma Gelderse Koppen van Omroep Gelderland. In totaal kwamen er zo'n dertig reacties binnen met tips

De boom met de tekst waar het allemaal om draait

en adviezen. Zo ontstond een project waar iemand een dagtaak aan kon hebben. Die dagtaak werd in het kader van zijn afstuderen uitgevoerd door Bart van Hout, student bedrijfscommunicatie aan de Hogeschool van Utrecht.

„Eén van de reacties die we ontvingen was van Nanne Nauta, een leraar uit Nijmegen, die zelf in een boom initialen had aangetroffen met daar achter de naam van een plaats in Canada: Sprague”, vertelt Van Hout. „Nauta

legde contact met een Canadese journalist die meteen heel enthousiast was en binnen de kortste keren foto's en militaire documenten van de persoon in kwestie boven tafel wist te krijgen. Het bleek om de soldaat John Stanley Kleven te gaan. Zijn familie was heel blij om te horen dat hij op deze manier zijn sporen had achtergelaten aan de andere kant van de wereld. Voor ons is dit verhaal, en het feit dat via die initialen in een boom al deze informatie achterhaald kon worden, een belangrijke aanleiding om ook verder onderzoek te doen naar de initialen en boodschappen die wij en anderen in bomen hebben aangetroffen."

Het gaat niet alleen om mededelingen die door soldaten in Gelderse bomen zijn gekerfd. 'Oranje boven', 'Weg met Adolf en de NSB' of simpelweg een hakenkruis zijn enkele voorbeelden van wat werd gevonden. Maar het zijn inscripties als 'O'Neill, Detroit' die aanleiding geven tot nader onderzoek. Met zo weinig informatie komt daar heel wat bij kijken.

Een hakenkruis als voorbeeld van boomkerven

„Bij het nalopen van de militaire registers kwam ik al snel tot de conclusie dat er ontzettend veel O'Neill's uit Detroit zijn. Vervolgens heb ik diverse kranten benaderd in de hoop net zo'n enthousiaste journalist te treffen als Nanne Nauta in Canada. Tegelijk probeer je uit te vinden in welke divisie deze O'Neill misschien gezeten heeft, maar zonder servicenummer is ook dat lastig. Verder probeer ik informatie te achterhalen via veteranenorganisaties, oorlogsgravenregisters, ambassades en dergelijke organisaties. Momenteel hebben we op die manier de nodige onderzoeken lopen, maar echt iets concreets hebben we nog niet weten te achterhalen."

Van Hout hoopt dan ook op adviezen, hulp en tips van voornoemde en andere organisaties. „Wie mij echt verder zouden kunnen helpen zijn bijvoorbeeld veteranenorganisaties of reenactmentgroepen, maar het is ook al voorgekomen dat iemand van een oudheidkundige kring ons kon helpen aan net dat stukje informatie dat we nodig hadden. Via via kom je bij mensen terecht die bijvoorbeeld heel veel weten over de Canadezen die op een bepaalde locatie gelegerd waren. Van daaruit kom je weer bij iemand die een boek over dat onderwerp heeft geschreven of zelf een enorm register heeft opgebouwd. De hulp van iedereen die denkt ons verder te kunnen helpen met dit onderzoek is welkom."

Zoals aangegeven doet Bart van Hout dit onderzoek in het kader van zijn afstudeerstage. „Maar ik heb al besloten dat ik er na het afronden van mijn stage er mee verderga. Hoe we dat precies gaan aanpakken is nu nog niet duidelijk. Het zou natuurlijk wel fijn zijn voor Konijnenberg als dit onder-

Een duidelijk mededeling uit WO II

zoek op enig moment wat oplevert. Dat ze het nu op deze manier faciliteren, is natuurlijk heel mooi. Het is echt een passieproject, en dat is het voor mij ook, dus ik wil hier graag mee doorgaan.”

Wie denkt Bart van Hout verder te kunnen helpen in zijn onderzoek kan contact met hem opnemen via verhaalvandeboom@gmail.com.

(Bron: Vincent Krabbendam)

CURSUS 'FAMILIEGESCHIEDENIS' VAN BHIC EN REGIONAAL ARCHIEF TILBURG

TILBURG - Veel mensen zijn geïnteresseerd in de geschiedenis van hun familie. Zij vragen zich af waar zij vandaan kwamen, welke beroepen voorouders hadden en wat hen zoal bewoog in het leven. Op 1 november start het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) in samenwerking met Regionaal Archief Tilburg daarom weer de cursus 'Familiegeschiedenis'.

Tijdens deze cursus is één van de familieleden van de deelnemers het startpunt voor het onderzoek. Als eindwerkstuk schrijven de deelnemers daar een verhaal over. In deze cursus leert men zoeken in diverse historische bronnen. De opdrachten, instructie en terugkoppeling vinden via internet plaats. Ook het lesmateriaal wordt grotendeels via een digitale leeromgeving aangeboden. Voor deelname aan deze cursus is het dan ook nodig dat men over digitale vaardigheden beschikt. Medecursisten en docenten ontmoet men tijdens drie bijeenkomsten. De eerste bijeenkomst is op zaterdag 1 november in het BHIC in 's-Hertogenbosch. De tweede bijeenkomst op zaterdag 14 maart 2015 in het Regionaal Archief Tilburg in Tilburg.

In overleg met de cursisten wordt op 3 of 10 januari 2015 nog een

Een emigratiecursus die in 1950 in de plaats Zeeland werd gegeven (Foto BHIC)

tussentijdse bijeenkomst gehouden. De kosten voor deelname bedragen € 84,- en er moeten minimaal tien deelnemers zijn. De maximale grootte van de groep is twintig deelnemers.

Inschrijven kan via het Regionaal Archief Tilburg. Op hun website is meer informatie te vinden.

DAG VAN DE BRABANTSE VOLKSCULTUUR 2014 IN TEKEN VAN HET DAGELIJKS LEVEN IN DE TWEEDE WERELDOORLOG

ROOSENDAAL - De Dag van de Brabantse Volkscultuur vindt dit jaar in Roosendaal plaats en kreeg als thema 'Het dagelijks leven in de Tweede Wereldoorlog'. De deelnemers worden op zaterdag 1 november ontvangen in het Klooster Mariadal aan de Vincentiusstraat 7 in Roosendaal.

De organisatie is in handen van het Samenwerkingsverband Volkscultuur samen met heemkundekring De Vrijheijt van Rosendale. In het samenwerkingsverband zijn de Leerstoel Cultuur in Brabant, Brabants Heem, Erfgoed Brabant en de Historische Vereniging Brabant actief.

Het programma start op 1 november om 9.30 uur met inloop met koffie en thee. Om 10.00 uur wordt de dag geopend en vervolgens wordt het programma afgewerkt met een lezing door gemeentearchivaris Joss Hopstaken over het 'Dagelijks leven te Roosendaal in oorlogstijd'. Aansluitend vertelt Ad van den Oord over 'Zorgvolle tijden of culturele bevrijding'. Na een korte pauze is het woord aan Jan van Oudheusden met het onderwerp 'Gewone mensen in ongewone omstandigheden'. Het laatste onderwerp voor de lunch is 'Oorlog in kaart' door Kees Ribbens.

De deelnemers aan deze dag wandelen daarna naar de lunchlocatie en om 14.00 uur wordt het programma voortgezet met een stadswandeling en be-

zoek aan het klooster en de kapel van Mariadal en de tentoonstelling over de Tweede Wereldoorlog in het heemhuis van de Vrijheijt van Rosendale.

Om kwart voor vier gaat het pleinaire programma verder met de film 'Bevrijding om nooit te vergeten'. De dag wordt afgesloten

Het klooster Mariadal in Roosendaal

met een borrel en een bezoek aan de tentoonstelling. Om 17.30 uur sluit de bijeenkomst.

De deelnameprijs voor leden van de HVB of de kringen van Brabants Heem (en hun partner) is € 22,50 per persoon. Niet-leden betalen € 27,50. U dient zich van te voren aan te melden en dat kan tot 24 oktober. Aanmelden kan door het sturen van een mail naar info@erfgoedbrabant.nl, met vermelding van naam of namen van deelnemers én of u lid bent van een heemkunderkring en/of de HVB.Nistelrode.

STUDIEDAG 'DRIEKONINGEN HIER EN ELDERS IN EUROPA'

TILBURG - Op 6 januari vieren we Driekoningen. Voor heel wat kinderen uit Nederland en België is dit feest de aanleiding om er samen op uit te trekken. Verkleed als de drie wijzen gaan ze van deur tot deur om bedelliedjes te zingen. De toehoorders stoppen de zangertjes daarna wat geld of snoepgoed toe. Maar was dat altijd al zo en hoe is dat in andere streken van Europa?

Om dit bijzondere element van ons immaterieel cultureel erfgoed te belichten is er op vrijdag 24 oktober in de raadszaal van het gemeentehuis in Tilburg een studiedag met als thema 'Driekoningen hier en elders in Europa'. Het is een feest met een lange geschiedenis en het is vaak afgebeeld op werken van bekende zeventiende- en achttiende-eeuwse schilders.

Driekoningenzingen als cultureel erfgoed

Programma

In de voormiddag wordt ingegaan op de geschiedenis van deze traditie en op de vraag hoe de viering van Driekoningen zijn weg naar een groot publiek vindt. In het namiddag gedeelte staat de praktijk centraal en wordt ingegaan op enkele inspirerende voorbeelden van het borgen van dit immateriële erfgoed.

Vooraf inschrijven is noodzakelijk en dat kan tot 14 oktober door te mailen naar immaterieelerfgoed@live.nl. Deelnemen kost 15 euro (in de prijs is een broodjesmaaltijd en een receptie inbegrepen). Betalen kan door het bedrag over te maken op rekeningnummer NL29INGB0000810806 van de Stichting

Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed te Utrecht, onder vermelding van 'studiedag en naam deelnemers(s)'.
De studiedag is een gezamenlijk initiatief van de Werkgroep Driekoningenzingen, het Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag, het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed en Erfgoedcel k.ERF in samenwerking met de gemeente Tilburg.

EXCURSIE 'WATER: VRIEND EN VIJAND' OP 11 OKTOBER

BERKEL-ENSCHOT - Na de succesvolle excursie naar de historische en moderne waterwerken van Noordoost-Brabant organiseert de Historische Vereniging Brabant een vergelijkbare excursie in Noordwest-Brabant.

Deze dagvullende studiereis voor leden en belangstellenden vindt plaats in samenwerking met het Waterschap 'De Brabantse Delta', de gemeente Waalwijk en heemkundekring De Willemstad. Ook dit keer is het thema: Water: vriend en vijand. Steeds komen de historische en de actuele dimensie aan de orde. Deze vierde collegetour vindt plaats op zaterdag 11 oktober 2014.

De deelnemers komen om 9.30 uur samen in Breda op het landgoed Bouvignene (kasteel en centraal kantoor) als gast van Waterschap De Brabantse Delta. Het programma begint met koffie en gebak. Dijkgraaf ir. Carla Moonen leidt het thema van de dag in. Na de busreis met in de loop van de dag een college van Henk Buijks, historicus en befaamd kenner van de geschiedenis van waterbeheersing, vinden in Willemstad een museumbezoek, een stadswandeling en een lunch plaats.

Na de lunch brengen de deelnemers een bezoek aan de Overdiepse Polder. De burgemeester van Waalwijk, drs. A. Kleijngeld, zal iedereen daar welkom

heten. Er wordt een rondrit door de polder gemaakt, waarbij er tijd is voor een drankje in één van de boerderijen, gebouwd op een terp.

Het eindpunt is weer Bouvignelaan 5, 4836 AA Breda, waar de deelnemers rond 18.00 uur arriveren.

Het volledige programma en de manier waarop u zich kunt aanmelden staat op de site www.hvbrabant.nl.

Kasteel Bouvignene in Breda

BRABANT EN DE TWEEDE WERELDOORLOG

's-HERTOGENBOSCH - De nieuwe, extra dikke editie van *In Brabant* – tijdschrift voor Brabants heem en erfgoed staat helemaal in het teken van de Tweede Wereldoorlog en dan vooral de bevrijding, die in 2014 voor het grootste deel van Noord-Brabant 70 jaar geleden is.

Die bevrijding komt aan bod in een uitgebreid beeldverhaal, samengesteld uit de foto's die de Eindhovense fotograaf Van Beurden maakte in september 1944, en in een hoofdartikel van Jack Did-den, waarin hij de acties van een bijzonder divisie van het Duitse leger beschrijft en de rol die deze 'Kampfgruppe Chill' speelde in het vertragen van de geallieerde opmars. Verder een interview met Jeroen van den Eijnde, directeur van Nationaal Monument Kamp Vught, een beschouwend artikel van Arnoud-Jan Bijsterveld, hoogleraar Cultuur in Brabant, over omgaan met herdenken en in de rubriek 'Hart van Brabant' brengen we een bezoek aan Werkendam.

Iedere bij Brabants Heem aangesloten kring ontvangt een gratis exemplaar van *In Brabant*, het tijdschrift dat Erfgoed Brabant samen met Brabants Heem en de Historische Vereniging Brabant uitgeeft. De redactie hoop dat ook afzonderlijke heemkundigen geïnteresseerd zijn in de Brabantse geschiedenis. Die krijgen € 2,50 korting op een regulier abonnement krijgen. Voor een hele jaargang **In Brabant**, 320 pagina's in full colour, betaalt men dan slechts € 20,-. Dat is maar 6 cent per pagina!

Mocht u geïnteresseerd zijn, stuurt u dan een e-mail naar info@erfgoedbrabant.nl, inbrabant@erfgoedbrabant.nl of belt u tel. 073-6156262.

Mocht u nog enigszins twijfelen maar wel nieuwsgierig zijn, bekijk dan gerust het gratis nummer van uw kring of bezoek de website *Thuis in Brabant*, waar u in ieder geval het hoofdartikel van deze laatste *In Brabant* online kunt vinden. (www.thuisinbrabant.nl/collecties/in-brabant).

CONGRES DAG IN BAARLE-NASSAU OVER DE MIDDELEEUEWSE SCHEPENBANKEN

KEMPEN - Op zaterdag 25 oktober verzorgen Brabants Heem en het Centrum voor de Studie van Land en Volk van de Kempen hun jaarlijkse gezamenlijke congresdag in Baarle-Nassau-Hertog.

Een houtgravure van een middeleeuwse schepenbank

Het onderwerp van de dag is de middeleeuwse schepenbanken in de Kempen, waarbij het gaat om het Maas-Schelde-Demer-gebied. De schepenbanken waren colleges voor bestuur en rechtspraak met ook een notariële taak. Ze deden hun werk betrekkelijk onafhankelijk van heer en hertog.

Het congres begint om 10 uur en duurt tot ongeveer 17 uur. Het vindt

plaats in de Zaal. De eerste spreker op deze dag is dr. Herman Coppens, die ook de dagvoorzitter is, met een referaat over 'De werking van de schepenbanken in Brabant'. Prof.mr. Trix van Erp-Jacobs vertelt over de rechterlijke taken van de schepenbanken in de Kempen, terwijl dr. Geertrui van Synghel de reconstructie van de stedelijke secretarie van Den Bosch aan de hand van de administratieve bronnen van de schepenbank behandelt.

Drs. Bert Tops gaat in zijn inleiding in op de werking van de Westerlose schepenbank, terwijl dr. Leo Engelen de rij van sprekers afsluit.

De kosten zijn € 35 en dat is inclusief koffie en lunch. Dat bedrag kan overgemaakt worden op rekening NL12 INGB 0003 6183 89. Men kan zich aanmelden voor deze dag bij Jan Franken op het mailadres jjfranken@home.nl (Torenakker 97, 5056 LM Berkel-Enschot)

KLANKDIAREEKS 'NISTELRODE VROEGER EN NU' GEDIGITALISEERD

NISTELRODE – Heemkundekringen worstelen vaak met de vraag wat ze met oude (klank)diaries moeten doen. Misschien dat zij iets hebben aan onderstaand verhaal van Harrie van Grinsven van de heemkundekring uit Nistelrode.

De klankdiareeks 'Nistelrode Vroeger en Nu' werd in het voorjaar van 1977 voor het eerst gepresenteerd bij gelegenheid van het veertigjarig priesterjubiläum en afscheid van pastoor Eijgenraam. In een bovenzaaltje werd de klankdiareeks over Nistelrode vertoond die door Harrie van Grinsven was gemaakt. Tijdens de festiviteiten genoten zo'n 1500 mensen van deze presentatie.

De diareeks neemt de kijker mee op een korte rondgang door het centrum van het dorp Nistelrode. De geschiedenis van het kerkdorp Nistelrode wordt beknopt verteld. Oude ansichten en foto's van Nistelrode, gemaakt voor 1977, worden gezet tegen de situatie van toen. De muziek die de klankdiareeks begeleidde, was van troubadour Ad de Laat. Hij speelt het thema-nummer 'Nisseroi' het officiële volkslied van Nistelrode, op meerdere instrumenten.

Harrie van Grinsven digitaliseerde zijn diaserie om die te bewaren voor het nageslacht. "Bij het opruimen van mijn zolder stuitte ik op de dia's van toen. Dia's worden vandaag de dag niet snel meer vertoond. Ik vond het eeuwig zonde om weinig of niets meer met het mooie en kostbare materiaal van toen te doen. Het roept bij de kijker en luisteraar ongetwijfeld nostalgische herinneringen op. Daarom heb ik de dia's nu gedigitaliseerd en er vervolgens het authentieke geluid onder gezet. Het analoge geluid heeft kwalitatief gezien door de jaren zeker wel wat geleden maar het doet mijns inziens geen afbreuk aan het geheel: een beeld van Nistelrode anno 1977 en daarvoor", merkt Harrie op.

De vroegere jongensschool in Nistelrode

'Nistelrode Vroeger en Nu' voorziet blijkbaar in een behoefte en is in korte tijd inmiddels al bijna tweeduizend keer bekeken op YouTube. Belangstellenden kunnen even googlen en op YouTube zoeken naar 'Nistelrode Vroeger en Nu' of naar 'CineHent', het kanaal waarop Van Grinsven ondermeer ook een filmpje heeft geplaatst over de inmiddels verdwenen veemarkt van Den Bosch.

NIEUWE UITGAVE OVER HET ERFGOED VAN DE BRABANDERS

DEN BOSCH - Graag maken wij u attent op het nieuwe boek dat gaat over de restanten uit het verleden van Noord-Brabant, waarmee Brabanders – en ook anderen – zich verbonden voelen. Het kreeg van auteur Jan van Oudheusden de titel 'Erfgoed van de Brabanders. Verleden met een toekomst'.

Over de Sint-Jan van Den Bosch en het Hermenieke van Bergeijk. Over de brieven van Van Gogh en de fiets van Wim van Est. Over het Markiezenhof in Bergen op Zoom en arbeidershuisjes in Loon op Zand. Over populieren in de Meierij en de polders van Standdaarbuiten. Het gaat, kortom, over het Brabants cultureel erfgoed. En dat is meer dan het toevallige decor van ons alledaagse bestaan. Het erfgoed maakt Brabant tot wat het is, tot de plek in de wereld waar wij thuis zijn. Het maakt dat Brabanders zich kunnen hechten, thuis kunnen raken in de tijd. Erfgoed is dan ook onmisbaar. Dit boek maakt duidelijk waarom.

Auteur van deze nieuwe uitgave van Erfgoed Brabant is Jan van Oudheusden (Waalwijk 1949), provinciaal historicus van Noord-Brabant en tot zijn pensionering in september 2014 als onderzoeksmedewerker verbonden aan de leerstoel Cultuur in Brabant van Tilburg University. Uit de rijke nalatenschap van de Brabantse geschiedenis koos Jan van Oudheusden een kleine vierhonderd karakteristieke en vaak verrassende elemen-

De band van het nieuwe boek van Jan van Oudheusden

ten. Hij schreef daarbij onderhoudende en informatieve teksten. Fotograaf Marc Bolsius ging de provincie rond om het erfgoed in beeld te brengen. Erfgoed van de Brabanders is een uitgave van Erfgoed Brabant in samenwerking met Tilburg University en de Erfgoed Academie Brabant. Het boek telt 394 pagina's en kost € 34,50 (exclusief verzendkosten). Tot 30 september is er een speciale aanbieding waarbij het boek voor een bedrag van € 29,50 te verkrijgen is (excl. verzendkosten). Het is te koop in de betere boekhandel en te bestellen bij Erfgoed Brabant via de website www.erfgoedbrabant.nl of per mail op info@erfgoedbrabant.nl.

OP BEZOEK BIJ DRUKKERIJ DE JONG

BAARLE-NASSAU – Om eens te zien waar onze Koerier gedrukt wordt, toog het bestuur van Brabants Heem op zaterdag 19 juli naar drukkerij De Jong in Baarle-Nassau. Een complete openbaring. Geen kleine drukkerij maar een enorm bedrijf waar zeven dagen per week, vierentwintig uur per dag gewerkt wordt!

Grote klanten die wekelijks in heel Nederland folders bezorgen, maar ook klein drukwerk voor lokale ondernemers, geboortekaartjes en onze Koerier. Niet alleen grote klanten, maar ook kleintjes zijn er welkom.

In het bedrijf kregen we een rondleiding langs enorme machines die 80.000 folders per uur kunnen drukken, maar ook langs printers die het fijnere werk leveren. Opmakers, drukkers, heftruckchauffeurs en monteurs alles was er op die zaterdag in touw om de productie niet te laten stagneren.

Voor heemkundekringen misschien een aanrader om ook eens prijs op te vragen bij deze 'grote jongen' die vaak schappelijke prijzen voor het drukwerk hanteert.

Het bestuur van Brabants Heem op bezoek bij drukkerij De Jong

SCHUURKERK LIEMPDE NU JUIST GETRACEERD

LIEMPDE – Nieuw onderzoek kan soms tot verrassende ontdekkingen leiden. Dat ondervond Jan van de Sande van heemkundekring Kèk Liemt. Hij kwam er achter dat het grondplan van de oude kerktoren dat in het wegdek van het Tooseplein in Liempde, deels in de stoep en deels in de rijbaan, vlakbij café De Punder te zien is, niet klopte.

De bestrating markeert de plek waar de toren zou hebben gestaan van de schuurkerk die op 23 mei 1864 afbrandde. Het onderzoek Jan van de Sande wees uit dat de toren aan de overkant van de straat heeft gestaan. In 1992 verkocht de parochie Sint-Jans Onthoofding een perceel grond van 60 vierkante meter aan de toenmalige gemeente Liempde. Op het perceel zou tot in de negentiende eeuw de Liempdse kerktoren hebben gestaan. De parochie verkocht de grond aan de gemeente voor een symbolisch bedrag van één gulden op voorwaarde dat de omtrekken

In het wegdek van het Tooseplein is de plek gemarkeerd van de vroegere kerktoren. De locatie blijkt onjuist en bevindt zich aan de overkant van de straat

van de bewuste toren zichtbaar in het wegdek zouden worden afgetekend. Volgens afspraak werden nadien door de gemeente met kleine basaltkeien de contouren in het straatwerk geplaveid.

Het werd Van de Sande tijdens zijn onderzoek duidelijk dat een verkeerd perceel is aangewezen als locatie van de vroegere kerktoren. „Niet kavel E1450, maar kavel E1552 is de plek waar de toren heeft gestaan. Het stukje grond van 16,5 vierkante meter ligt aan de overkant van de straat en maakt deel uit van de stoep voor huisnummer 54, een van de seniorenwoningen die daar zijn gebouwd. Mogelijk stond de toren zelfs óp de plek van dit huis“, aldus de amateuronderzoeker.

Dorpsbrand

Jan van de Sande doet als lid van het in 1986 heropgerichte gilde Sint-Antonius Abt onderzoek naar de voorlopers van de Liempdse broederschap. Wekelijks pluist hij op woensdagochtend in de kelder van het gemeentehuis te Boxtel in de archieven. Daar zoekt hij ook naar aanwijzingen van de brand die in 1864 niet alleen de Liempdse schuurkerk in de as legde, maar ook het

tegenovergelegen café van de toenmalige uitbater Adrianus Appeldoorn én dertien panden in de Vendelstraat verwoestte. De vuurhaard ontstond in de bakkerij van Van den Broek, de huidige kruidenierswinkel van de familie Putmans.

Tijdens de brand gingen kostbare attributen van twee van de drie destijds actieve schuttersgilden in vlammen op. Het betrof onder meer vaandels en rouwkleden van Sint-Antoonius Abt en van Sint-Barbara, die beide in het café hun gildenhuis hadden.

Bij het onderzoek naar de brand stuitte Van de Sande op aanwijzingen over de oude kerktoren op een oude kaart en in registers van het kadaster. Het

perceelnummer stemde echter niet overeen met de plaats zoals die nu in het plaveisel is aangegeven. Daar heeft de eveneens door de bewuste brand verwoeste woning van de toenmalige koster Van Alphen gestaan.

Bert Timmermans coördinator stichting Kèk Lient van het project contouren

Het verhaal klopt

Op een kadasterkaart uit 1960 is te zien hoe de twee kleine kavels als een soort enclave in het openbare gebied zijn gesitueerd. Dat in 1992 de plek van de vroegere kosterwoning

is aangewezen als locatie van de kerktoren, vindt Van de Sande niet verwonderlijk. Op diverse andere kaarten staat immers kavel E1552 niet aangegeven.

De oorspronkelijke plek van de schuurkerk en de bijbehorende toren is in de loop van de jaren toegevoegd aan de huidige pastorietuin. Later is een deel van die tuin benut voor de bouw van seniorenwoningen.

Van de Sande is de mening toegedaan dat de huidige contouren van de 'toren' moeten verdwijnen. Hij heeft inmiddels contact opgenomen met de afdeling Ruimtelijke Ordening van de gemeente. „Daar is bevestigd dat mijn verhaal klopt. Ik hoop dat nu ook de draad wordt opgepakt en dat het grondplan op de juiste plaats in de bestrating wordt aangebracht.”

„De kosterwoning en de kerktoren stonden kort bij elkaar. Er moet maar ternauwernood een paard met wagen hebben kunnen passeren”, maakt Van de Sande op als hij de oude kaarten bestudeert. Hij heeft hierover ook wel verhalen gehoord van oude Liempdenaren. „Maar dan werd gesproken over een smalle doorgang tussen de huidige Punder en de 'toren' die dus geen toren geweest is, maar de kosterwoning.” Die smalle doorgang moet destijds ter plekke een heel ander straatbeeld hebben opgeleverd dan het huidige Tooseplein.

Melkfabriek

Tijdens spuurwerk in de archieven vond Van de Sande ook aanwijzingen over een discussie die betrekking had op de afbraak van de kerktoren nadat in 1868 de huidige kerk was ingezegend. Het toenmalige gemeentebestuur had dat karwei openbaar aanbesteed en er was slechts één inschrijving binnengekomen van een plaatselijke bouwvakker, ene Van Dijk.

„Hij wilde de toren slopen voor 25 gulden. Nadat de aanbestedingstermijn was afgelopen, moest in de vergadering van burgemeester en wethouders hierover een besluit worden genomen. De twee wethouders hadden echter ook zitting in een commissie die de bouw van een nieuwe melkfabriek voorbereidde en boden aan – hoewel de termijn al verlopen was – 50 gulden te betalen om de toren af te breken. De stenen konden zij immers goed gebruiken voor die melkfabriek. De burgemeester was van mening dat het eigenlijk niet kon, maar de wethouders vonden dat de gemeenschap geen 25 gulden door de neus kon worden geboord. Dus werd de gemeenteraad om een oordeel gevraagd. Die besloot dat de toren inderdaad door de hoogste bieder mocht worden afgebroken. De torenhaan heeft nadien nog jarenlang de melkfabriek (toepasselijk ‘t Haantje genoemd) gesierd”, vertelde Van de Sande deze week. De afbraak heeft waarschijnlijk in 1898 plaatsgevonden.

Aangepast

Inmiddels zijn de contouren van de voormalige, afgebrande schuurkerk, kerktoren en pastorie in de trottoirs en de pastorietaan van Liempde aangebracht.

Dat is gebeurd door vrijwilligers van de Stichting Kèk Liemt met behulp van een ervaren stratenmaker. De contouren zijn in de trottoirs ingeslepen en ingegraven in de pastorietaan. Prachtige oude koperslagstenen, beschikbaar gesteld door de gemeente Boxtel, werden daarna hierin verwerkt. Ze geven duidelijk aan waar de schuurkerk met zijn toren heeft gestaan. Deze toren lag dus gedeeltelijk onder de huidige aanpalende seniorenwoning aan de Dorpsstraat 54.

In de pastorie die eveneens afbrandde lag een oude waterput. Die is nu weer als omtrek zichtbaar gemaakt.

- *Bron: www.brabantscentrum.nl. (Brabants Centrum 2 mei 2014)*

PLAN BEHOUD ACHELSE KLUIS

HAMONT-ACHEL – Er wordt hard gewerkt aan plannen om abdij de Achelse Kluis te behouden voor de toekomst. De teloorgang van de abdij zou slecht zijn voor de Belgische gemeenten Hamont-Achel en Neerpelt en de Nederlandse gemeenten Cranendonck, Heeze-Leende en Valkenswaard.

Burgemeester Theo Schuurmans van Hamont-Achel zegt daarover: „De historische en toeristische betekenis van de Achelse Kluis is groot. De Achelse Kluis heeft een deel van de geschiedenis van het gebied bepaald en dat

Abdy De Achelse Kluis in de gemeente Hamont-Achel

verdient vertaling in de toekomst. De vijf gemeenten willen toewerken naar de oprichting van een grensoverschrijdend landschap Groote Heide met de Achelse Kluis als toeristische poort. Het abdydomein is al onze vaandeldrager en zal het vlaggenschip moeten worden.”

De kloosterlingen vestigden zich eind zeventiende eeuw in de streek en voorzagen altijd in hun onderhoud door huisambachten en landbouw. De situatie is nu heel anders, want het aantal kloosterlingen is gering en zonder inkomsten is het onderhouden van het complex onmogelijk.

Vorig jaar waren er al problemen met de productie van het trappistenbier. Toen de broeder-brouwer vertrok, konden nog net op tijd enkele leken gevonden worden die bier konden brouwen. Onder supervisie van de abdy van Westmalle wordt het brouwproces nu voortgezet. Hoe de plannen uiteindelijk uitpakken, zal de toekomst leren. Het streven is in elk geval om het complex als geheel te behouden.

- *Bron: Eindhovens Dagblad, 23 april 2014 (Jeroen van Sambeek)*

BAKEL 1300 LEEFT EN GONST

BAKEL – Het hele jaar door zijn er in Bakel activiteiten in het kader van het 1300-jarig bestaan. Het officiële feest werd zondag 27 april gestart en elke maand zijn er, met uitzondering van de zomermaanden activiteiten.

Met een paginagroot artikel pakt het ‘Weekblad voor Deurne/Peelbelang’ uit om het feestcomité, het programma en de historie van Bakel te belichten. Inmiddels zijn er al wat activiteiten voorbij.

Na de zomer staan nog een lezing (29 oktober), een boekpresentatie (7 november), een concertweek (start 21 november) en een slotweekend (13 en 14 december) op het programma. Uitgebreide informatie is te vinden op www.bakel1300.nl.

- *Bron: Weekblad voor Deurne/Peelbelang, 24 april 2014 (Ine van Hal)*

VERBORGEN SCHATTEN UIT 'T BROEK

MIERLO – In het Mierlose buitengebied zou een stal gebouwd worden. Een archeologisch onderzoeksbureau had het gebied het stempel 'lage archeologische verwachting' gegeven. Het pakte anders uit dankzij amateurarcheologen Henk van Sleuwen en Henk Simons.

Zij fietsen langs het perceel van veehouder Twan van Tilborg toen de werkzaamheden net begonnen waren en mochten van de veehouder

een kijkje nemen. Toen de beide 'Henken' 's middags met troffel en schop kwamen kijken, zagen ze meteen een grijze cirkel verkleuring in het gele zand. „Het bleek een afvalkuil met scherven. En verderop nog een. We hadden een half uur de tijd voor de eerste kuil, voordat het grondbedrijf op die plaats zou gaan graven. In de gauwigheid deden we negentien vondsten. Later hebben we er drie keramische potten van kunnen reconstrueren.”

Enkele stukken aardewerk nadat ze net opgegraven waren in 't Broek bij Mierlo

De volgende dag werd van zeven uur 's morgens tot een uur 's middags aan een stuk door gegraven. „Zeldzame drie-oren-kannen, eeuwenoude papkannen, kookpotten, pispotten en een keramisch vergiet. In totaal 73 vondsten waarvan we er een aantal hebben kunnen lijmen.”

„Boeren willen best meewerken. Ze willen alleen niet gehinderd worden in hun bedrijfsvoering. En niet voor vervolggkosten opdraaien bij een vondst. Ik vind ook dat de maatschappij gezamenlijk de kosten moet dragen als we vinden dat waardevolle archeologische zaken moeten worden geborgen en bewaard”, aldus Henk van Sleuwen, voorzitter werkgroep cultuurhistorie en archeologie van de Heemkundekring Myerle.

• *Bron: Eindhovens Dagblad, 1 juli 2014 (Lisette van Neer)*

DRAAIORGELS HELMOND IN GAVIOLIZAAL

HELMOND – De stichting Draaiorgels Helmond heeft het beheer gekregen over de gemeentelijke collectie draaiorgels en dat betekent dat ze zeker tot eind 2015 te zien zijn in de Gaviolizaal.

Door deze verandering lijkt de orgelcollectie ook voor de toekomst bewaard te blijven. Half juli was het kermis in Helmond en daardoor trok het orgelmuseum extra bezoekers. Draaiorgels zijn immers onlosmakelijk verbonden met het kermisvertier. Tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw waren en-

kele instrumenten te horen op de kermessen in de dans- en spiegel-tenten van de Helmondse familie Bocken.

In de orgelzaal kunnen de bezoekers een presentatie bekijken met als titel 'Van zaal Bocken naar de Gaviolizaal'. Natuurlijk is er muziek te horen aan de Torenstraat in Helmond. Daarvoor worden de orgels ingezet: de grote Gaudin uit 1924, de kleine Gaudin uit 1925,

het Bockens' Mortierorgel uit 1920 en de 'Blauwe Trom' uit 1905. Verder staat er 'onze klenne' waar kinderen en volwassenen zich kunnen bekwamen in het orgeldraaien. Het repertoire loopt van Verdi tot Guus Meeuwis.

Het museum is (nog) gratis toegankelijk en vrijwilligers geven er toelichting, zorgen voor een drankje en geven demonstraties. Het museum is op zaterdag en zondag open van 13.00 tot 17.00 uur en op afspraak.

• Bron: *Traverse*, 30 juli 2014

Eén van de orgels in de Gaviolizaal in Helmond

150 JAAR BRABANTS AMATEURTONEEL OPGETEKEND

DEN BOSCH – Jan Smeets heeft in zijn boek 'Eén groot podium, 150 jaar amateurtoneel in Noord-Brabant' de historie van het amateurtoneel in de provincie proberen vast te leggen.

Zijn boek van 530 pagina's start in 1848 als notabelen verenigingen oprichten om het volk te verheffen en de geestelijken de toeschouwers stichtelijke taferelen voor willen schotelen. Die historie loopt door tot het jaar 2000 met het Shakespearement in Zundert. Daar voerden amateurgezelschappen drie weken lang stukken van Shakespeare op in een nagebouwde globe.

De spelers van het seminarietoneel in 1907

Daar houdt het verhaal niet op, want Brabant telt nog steeds tweehonderd verenigingen die jaarlijks stukken opvoeren waar vervolgens zo'n veertigduizend Brabanders een avond of middag lang van genieten. In zijn boek geeft Jan Smeets aan dat het amateurtoneel bedreigd wordt door een gebrek aan deskundigheidsbevordering. Daardoor dreigt een tekort aan goede regisseurs te ont-

staan. „Het is niet de eerste crisis die het amateurtoneel moet overwinnen. De meest recente was in de jaren zestig, toen de komst van de televisie het verenigingsbestand halveerde. Amateurspelers bleven doodleuk weg van de repetities omdat ze een tv-programma wilden zien”, weet de schrijver te vertellen. Tussen 1970 en 2000 groeide het amateurtheater weer.

In het boek laat Jan Smeets zien dan de geestelijken lang een toonaangevende rol speelden in de keuze van stukken die opgevoerd werden. Elke vereniging had een geestelijk adviseur die een dikke vinger in de pap had. Lange tijd mochten er ook geen vrouwen op het toneel staan en speelden mannen de vrouwelijke rollen.

„Op en voor een podium staan zestien mannen naast en achter elkaar. Ze hebben baarden opgeplakt, uniformen aangetrokken en hebben lans en sabels in hun hand. Hier is geen twijfel mogelijk: de heren spelen een rooms ingekleurd stuk vol wapengekletter: *De Kerkvervolger*”, schrijft Smeets bij een foto die in 1907 genomen werd bij het seminarietoneel van de Kapucijnen in het West-Brabantse Langeweg. Zo staat het boek vol met bijzondere foto's en teksten. Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel en meer informatie is te vinden op www.cubra.nl.

• *Bron: Eindhovens Dagblad, 5 mei 2014 (Gerrit van den Hoven)*

FAMILIE MULDER'S UIT ZEVENBERGEN RUI'M EEN EEUW TRANSPORTEUR

ZEVENBERGEN – In 1913 begon Leen Mulders uit Zevenbergen met een transportbedrijf. Hij spande een paard voor een wagen en ging in Zevenbergen en omgeving op zoek naar werk.

Houtzagerij en houthandel C. Aarden en Zn. op de Zwartenberg tussen Zevenbergen en Etten-Leur waren juist op zoek naar iemand die hout wilde transporteren en de beide bedrijven vonden elkaar. Andere ondernemers zagen dat het goed zaken doen was met Mulders en aan werk was geen gebrek. Hij vervoerde bietenmonsters voor de vier suikerfabrieken die Zevenbergen telde en als een soort Van Gend & Loos bood Mulders zijn bediensten in de regio aan.

In de oorlog werd zijn vrachtwagen door de Duitsers meegenomen, maar de Engels gaven hem na de oorlog een vrachtwagen, zodat Leen Mulders weer aan de slag kon. In die tijd vervoerde hij van alles: vlas, bieten, hout en suiker.

Later droeg hij het bedrijf over aan zijn zes zonen. Bertus, Leen en Marijn gingen verder als L. Mulders. Adriaan koos de naam A. Mulders en Kees en Jan begonnen een bedrijf dat C. Mulders Transport als naam droeg.

Nu wordt het bedrijf gerund door Léon Mulders, de zoon van Marijn. Toen vader Marijn in 1975 voor het eerst ziek werd, zat hij nog op de middel-

bare detailhandelsschool. Pas toen hij die opleiding had afge-
maakt, kwam hij in het bedrijf. In
2000 overleed de vader van Léon
en kwam het bedrijf in zijn han-
den. Hij doet heel veel zelf in het
bedrijf. Planning, boekhouding,
administratie en de telefoon op-
nemen. Niet voor niets begint hij
elke ochtend om vijf uur en zelfs
zaterdag is hij enkele uren in het
bedrijf te vinden. Mulders heeft
inmiddels dertien motorvoertui-
gen en een kleine dertig opleg-
gers.

Er komt ook een stukje historie
opborrelen. Er waren in het verle-
den verschillende keren 'bijzondere'

transporten. In de jaren vijftig werden de mannen van voetbalvereniging
Virtus naar uitwedstrijden vervoerd met een vrachtwagen. In 1953 vervoer-
de het bedrijf slachtoffers van de watersnoodramp. En vlak na de oorlog
bracht Mulders politieke gevangenen van Standdaarbuiten naar Zevenberg-
schen Hoek om daar op het land te werken. Zo kan Léon Mulders nog heel
wat herinneringen ophalen aan meer dan een eeuw transport.

• *Bron: BNDeStem, 25 juli 2014 (Henk den Ridder)*

*Leen Mulders begon in 1913 zijn transport-
bedrijf met paard en wagen*

**De volgende Koerier van Brabant Heem
verschijnt in de eerste week van december.
Hebt u kopij voor dat nummer,
mail of stuur die dan voor zondag 9 november
naar martel6@hetnet.nl of Martel 6, 4724 GD Wouw.
Zo mogelijk zullen we uw teksten ook op de website
van Brabants Heem plaatsen.**

De deelnemers aan de Brabants Heemdagen in de zaal van Mariadal

Brabants Heem wil de ondersteunende organisatie zijn voor 127 zelfstandige Brabantse heemkundekringen. De stichting organiseert cursussen en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking. Brabants Heem: van vrijwilligers voor vrijwilligers.

Parallele artikelen op de website: www.brabantsheem.nl

Uitgave: Brabants Heem, Postbus 1203, 5200BG 's-Hertogenbosch.

Eindredactie: René Hermans

Bijdragen van: Ton van der Straaten, Jan Rossou, Jan Franken, Willem Eeckelaar en diverse leden van heemkundekringen.

Foto's: Martien Veekens, René Hermans en diverse heemkundekringen en archieven.

Ontwerp en Drukwerk: Koninklijke
Drukkerij Em. de Jong
Baarle-Nassau

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook. Hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen. Tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.